

ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ | PARECON

Alexandria Shaner & Michael Albert

méta Working Papers

Editor: Dr Sotiris Mitralaxis

Assistant Editor: Kostas Raptis

Advisory Committee

Dr Antara Haldar, University of Cambridge

Dr Kostas Kanellopoulos, University of Crete

Dr Athina Karatzogianni, University of Leicester

Dr Vasilis Kostakis, Tallinn University of Technology & Harvard University

Dr Lyndsey Stonebridge, University of Birmingham

Dr Nicholas Theocarakis, University of Athens

Dr Paul Tyson, University of Queensland

Dr Yanis Varoufakis, University of Athens

Dr Sissy Velissariou, University of Athens

Dr Mari Velonaki, University of New South Wales

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, *méta Working Papers*, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of post-capitalism-oriented thinkers.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the [Creative Commons CC BY-NC-ND license](#). An indicative word count would be around 3,500-7,000 words. Our non-binding suggestion for references is the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of méta Working Papers' contents, which reflect the views only of the authors, and méta cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralaxis@metacpc.org, with 'méta Working Papers Submission' on the subject line.

Σύνοψη της Συμμετοχικής Οικονομίας PARECON

Alexandria Shaner & Michael Albert

Σειρά: Μετακαπιταλισμός στην Πράξη | Οδηγός για Αρχαρίους

Η σειρά μελετών *méta Working Papers* «Μετακαπιταλισμός στην Πράξη | Οδηγός για Αρχαρίους» δημοσιεύει κείμενα πολιτικής που περιγράφουν πτυχές του πώς θα έμοιαζε ένας μη-δυστοπικός μετακαπιταλισμός. Η σειρά εστιάζει σε τρεις βασικούς πυλώνες: Παραγωγή | Κατανομή | Λήψη Αποφάσεων. Δηλαδή, το με τι θα έμοιαζε η μετακαπιταλιστική παραγωγή (και ποιος θα κατείχε τα μέσα παραγωγής), τι μορφή θα λάμβανε η κατανομή αγαθών (και ποιες εναλλακτικές πέρα από την οικονομία της αγοράς αξίζει να διερευνηθούν) και ποιες θα ήταν οι βασικές αρχές λήψης αποφάσεων και δημοκρατίας σε μια μετακαπιταλιστική κοινωνία.

Σε αυτή τη μελέτη, η **Alexandria Shaner** και ο **Michael Albert** παρέχουν μια επισκόπηση της συμμετοχικής οικονομίας ως ενός βιώσιμου μετακαπιταλιστικού μοντέλου.

Η **Alexandria Shaner** είναι ναυτικός, συγγραφέας, διοργανώτρια και ακτιβίστρια. Με έδρα τη νότια Καραϊβική, είναι εκπαιδεύτρια στο School for Social and Cultural Change και δραστηριοποιείται στο RealUtopia.org και στο The Climate Reality Project.

Ο **Michael Albert** είναι ιδρυτής και μέλος της συντακτικής επιτροπής του *Z Magazine* καθώς και του αντίστοιχου διαδικτυακού τόπου, *ZCom*. Η ριζοσπαστικοποίηση του Albert έλαβε χώρα στη δεκαετία του 1960. Η πολιτική του δραστηριοποίηση, από τότε και μέχρι σήμερα, κυμαίνεται από τοπικά, περιφερειακά και εθνικά εγχειρήματα και εκστρατείες οργάνωσης έως την από κοινού ίδρυση του South End Press, του *ZMagazine*, του *ZMediaInstitute* και του *ZNet*, μαζί με δημόσιες διαλέξεις, δημοσιεύσεις, κλπ. Ο Albert είναι συγγραφέας 21 βιβλίων. Αυτά περιλαμβάνουν τα *No Bosses: A New Economy for a Better World* (Zero Books, 2021), *Fanfare for the Future* (ZBooks), *Remembering Tomorrow* (Seven Stories Press), *Realizing Hope* (Zed Press) και *Parecon: Life After Capitalism* (Verso).

Μάλλον υπάρχει ένα πράγμα στον κόσμο στο οποίο συμφωνεί το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπότητας. Όταν εξετάζουν την κατάσταση των σημερινών θεσμών της οικονομίας, της πολιτείας, της κοινότητας και των συγγενικών σχέσεων, οι άνθρωποι συμφωνούν σε γενικές γραμμές ότι τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται σε κρίση, δεν εξυπηρετούν την πλειοψηφία της ανθρωπότητας και είναι καταστροφικά για τις συνθήκες διατήρησης της ζωής στη Γη όπως την ξέρουμε. Αυτή δεν είναι πλέον μια ριζοσπαστική θέση. Ζούμε σε μια εποχή όπου αυτή η γνώση είναι απλώς μέρος της συνείδησής μας. Γιατί, λοιπόν, τείνουμε στο να μην έχουμε όραμα; Ξέρουμε τι δεν θέλουμε, αλλά τι θέλουμε;

Όσοι από εμάς επιδιώκουμε έναν καλύτερο κόσμο, ίσως απλώς και μόνο λαμβάνουμε υπόψιν τις προειδοποιήσεις των διανοητικών μας ταγών, στεκόμενοι όμως αρνητικά απέναντι στα κατά κόρον προβεβλημένα σχέδια για τη μελλοντική κοινωνία, θεωρώντας τα άγνωστα στην καλύτερη περίπτωση, και αυταρχικά στη χειρότερη. Επίσης όμως, ίσως χρησιμοποιούμε αυτή τη σοφία ως δεκανίκι, επειδή φοβόμαστε να κοιτάξουμε μπροστά στο κενό και ούτε καν τολμούμε να σκεφτούμε ότι μπορούμε να αλλάξουμε ριζικά τον κόσμο.

Επισημαίνουμε τα λάθη της κοινωνίας, απαντάμε στα επείγοντα και τρομερά ζητήματα του τώρα, επιβιώνουμε και αγωνιζόμαστε στο

παρόν. Για να είμαστε δίκαιοι, το να κρατάμε το κεφάλι πάνω από το νερό, το να παλεύουμε ενάντια σε μια άγρια θάλασσα πόνου, μπορεί να εξαντλήσει κάθε δυνατότητά μας που θα μπορούσαμε να αξιοποιήσουμε αλλιώς. Ακόμα και εκείνοι που ευχαρίστως θα υποστήριζαν τον αγώνα για έναν καλύτερο κόσμο συχνά υποκύπτουν στην ψυχική και συναισθηματική εξάντληση, προτού ποτέ να δανείσουν τη φωνή τους ή να κουνήσουν το δάχτυλο, πόσο μάλλον να επιτρέψουν στην ελπίδα να βάλει φωτιά στις καρδιές τους, ώστε η αδράνεια να μην είναι πλέον δυνατή. Η έκταση όλων αυτών πνίγει την πρωτοβουλία. Χωρίς όραμα, πραγματικό, βιώσιμο, εφικτό - εμπνευσμένο όραμα, μια πορεία που να προσφέρει διέξοδο από τον αυτοκτονικό βηματισμό του καπιταλισμού, μπερδεύουμε την τακτική με τη στρατηγική, πολεμάμε τη μια μάχη μετά την άλλη, και πολύ συχνά δεν καταφέρνουμε να δούμε καθαρό μονοπάτι μπροστά μας. Μαραζώνουμε από την κούραση, καυγαδίζουμε, και γενικά αποτυγχάνουμε να εμπνεύσουμε μαζικά και βαθιά για τον σκοπό μας.

Οι αντικαπιταλιστές έχουν μεγάλη ανάγκη να συλλάβουν και να μοιραστούν ένα αξιολογικό μετακαπιταλιστικό όραμα, για να ξεπεράσουν τον κυνισμό, να μοιραστούν τον στρατηγικό προσανατολισμό, να καθοδηγήσουν την πρακτική και τον πειραματισμό, και να διατηρήσουν τη δέσμευση, όταν αντιμετωπίζουν σοβαρές αντιδράσεις. Πρέπει να συζητήσουμε για το πού θέλουμε να πάμε, γιατί θέλουμε να φτάσουμε εκεί, και πώς μπορούμε να χαράξουμε κάποιο μονοπάτι. Το όραμα υπάρχει για να μας κάνει να τρέξουμε προς κάτι, όταν δεν αρκεί απλά να δραπετεύσουμε.

Το ακόλουθο δοκίμιο είναι μια σύντομη εισαγωγή στη Συμμετοχική Οικονομία: τι είναι, γιατί έχει σημασία, και πώς είναι εφικτή. Ένα χρήσιμο πρώτο βήμα για να οραματιστούμε χαρακτηριστικά της ζωής πέρα

από τον καπιταλισμό είναι να μοιραστούμε κάποιες κατευθυντήριες αξίες. Εδώ, προτείνουμε πέντε: αυτοδιαχείριση, ισότητα, αλληλεγγύη, ποικιλομορφία και βιωσιμότητα. Για να θεσμοθετήσουμε αυτές τις αξίες, προτείνουμε πέντε χαρακτηριστικά που δημιουργούν ένα πλαίσιο, ή μια «σκαλωσιά», για μια μετακαπιταλιστική οικονομία: κοινά των παραγωγικών πόρων, αυτοδιαχείριση μέσω συμμετοχικών συμβουλίων, δίκαιη αμοιβή, ισορροπημένη εργασία και κατανομή μέσω συμμετοχικού σχεδιασμού. Αναφερόμαστε σε ευρύτερες επιπτώσεις και προτείνουμε στρατηγική που θα βοηθήσει στην ευθυγράμμιση της πρακτικής με τη θεωρία και το πλαίσιο. Ελπίζουμε ότι αυτή η εξαιρετικά συνοπτική παρουσίαση θα συμβάλει στην πρόκληση περαιτέρω ενδιαφέροντος και ερωτημάτων σχετικά με τα πλεονεκτήματα και την εφικτότητα της συμμετοχικής οικονομίας, ενώ παράλληλα καταδεικνύει ότι ένα αξιολογικό όραμα είναι απαραίτητο, επείγον, και αξίζει προσοχής και δράσης.

Αυτοδιαχείριση

Για τη λήψη αποφάσεων, προτείνουμε όλοι οι άνθρωποι να έχουν λόγο στις αποφάσεις, ανάλογα με το βαθμό στον οποίο επηρεάζονται. Μερικές φορές ο κανόνας της πλειοψηφίας μπορεί να κάνει εξαιρετική δουλειά. Άλλες φορές η συναίνεση μπορεί να τα καταφέρει καλύτερα. Μερικές φορές μπορεί να χρειαζόμαστε περισσότερη διαβούλευση, άλλες φορές λιγότερη. Μερικές φορές ένα μόνο άτομο πρέπει να αποφασίζει με συντριπτική πλειοψηφία. Άλλες φορές πρέπει να αποφασίζει μια ομάδα που επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό, σεβόμενη όμως τις αποφάσεις που λαμβάνονται από μεγαλύτερες ομάδες.

Το θέμα είναι ότι, ενώ διαφορετικές μέθοδοι διαβούλευσης και ψηφοφορίας μπορεί να προσεγγίζουν καλύτερα την αυτοδιαχείριση σε

διαφορετικές καταστάσεις, ο γενικός κανόνας ισχύει πάντα. Κανένα άτομο δεν αξίζει να έχει περισσότερο λόγο, λόγω του ότι είναι άνδρας, γυναίκα, τρανς, ομοφυλόφιλος, ετεροφυλόφιλος ή ότι έχει διαφορετική οικονομική θέση, πολιτισμική ένταξη ή πολιτικό ρόλο. Όλοι αξίζουμε να έχουμε ανάλογο λόγο για ό,τι μας αφορά.

Η πιο χαρακτηριστική κριτική στην υποστήριξη του αναλογικού λόγου τονίζει ότι ορισμένοι άνθρωποι μπορούν να λάβουν καλύτερες αποφάσεις. Ισχυρίζεται ότι για να επωφεληθούμε από τις μεγαλύτερες γνώσεις τους θα πρέπει να τους δώσουμε μεγαλύτερο λόγο.

Αλλά είναι αυτό σοφό; Η ίδια η αυτοδιαχείριση έχει κοινωνικά και προσωπικά οφέλη, συμπεριλαμβανομένου του αμοιβαίου σεβασμού, της αλληλεγγύης και της συμμετοχής. Αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν ακόμη και σε περιπτώσεις όπου η αυτοδιαχείριση μπορεί να οδηγήσει σε λιγότερο διορατικές επιλογές από ό,τι αν αναθέταμε μεγαλύτερο λόγο σε καλύτερους λήπτες αποφάσεων. Η συνεπής πράξη της συμμετοχικής αυτοδιαχείρισης σε όλη την κοινωνία ωφελεί την ανάπτυξη της κοινωνίας.

Δεύτερον, το να εκφράζει ο καθένας μας την προσωπική του προτίμηση δικαιολογείται από το απλό γεγονός ότι ο καθένας μας γνωρίζει καλύτερα τι θέλει. Η αυτοδιαχείριση δεν εξαλείφει τις γνώσεις των εμπειρογνομόνων. Θα πρέπει να αποφασίσω αν θα υποβληθώ σε μια ιατρική θεραπεία, αλλά μόνο αφού μου πει ο γιατρός την κατάστασή μου και τις επιπτώσεις της θεραπείας. Η ιατρική εμπειρογνωμοσύνη θα πρέπει να με ενημερώνει για την απόφασή μου. Αλλά ο γιατρός μου δεν πρέπει να αποφασίζει για μένα. Οι προτιμήσεις μου έχουν σημασία. Η βούλησή μου έχει σημασία.

Η αυτοδιαχείριση πρέπει να σέβεται και να αξιοποιεί όλες τις γνώσεις των ειδικών, αλλά δεν πρέπει να αναδεικνύουμε τους ειδικούς σε τέτοιο βαθμό, ώστε να έχουν δυσανάλογο λόγο σε επιλογές που επηρεάζουν τους άλλους. Έχοντας αυτό κατά νου, ως πρώτη κατευθυντήρια αξία μας, προτείνουμε ότι οι οικονομικοί θεσμοί θα πρέπει να παρέχουν πληροφοριακό υλικό για τη λήψη αποφάσεων σε κάθε παράγοντα, ανάλογο με το βαθμό που επηρεάζονται.

Μπορεί όμως ο τρόπος με τον οποίο παράγουμε, καταναλώνουμε και κατανέμουμε να τα καταφέρει όλα αυτά και να καταλήξει σε άριστες αποφάσεις; Μπορεί η λήψη οικονομικών αποφάσεων να αποφύγει την ανάδειξη λίγων σε κυρίαρχους; Πρέπει οι περισσότεροι να υπακούουν; Για να επιτύχουμε την αυτοδιαχείριση, πρέπει να απαντήσουμε σε αυτά τα ερωτήματα.

Δικαιοσύνη

Τι είναι δίκαιο όσον αφορά τα οφέλη και το κόστος; Οι φιλόσοφοι το συζητούν. Οι εκλογικές ομάδες αντιμάχονται. Ας το απογυμνώσουμε και ας εξετάσουμε εκ νέου την κατάσταση. Γνωρίζουμε ότι η κοινωνία παράγει αποτελέσματα που απαιτούν προσπάθεια και μεταφέρουν οφέλη. Το ερώτημα της δικαιοσύνης διαμορφώνεται ως εξής: πώς να κατανεμηθεί το κοινωνικό προϊόν της κοινωνίας στον πληθυσμό της;

Ας υποθέσουμε ότι θα μπορούσαμε να υπολογίσουμε όλα τα οφέλη και τις χρεώσεις από την παραγωγή και την κατανάλωση που απολαμβάνει ή υφίσταται κάθε άτομο, ατομικά και κοινωνικά. Θα μπορούσαμε τότε να αναρωτηθούμε, γιατί ένα άτομο θα πρέπει να έχει καλύτερο συνδυασμό ωφελειών μείον χρεώσεων από ό,τι άλλα άτομα; Γιατί δεν θα πρέπει όλοι οι άνθρωποι να έχουν να επωμιστούν ένα δίκαιο μερίδιο

επιβαρύνσεων και με τη σειρά τους να απολαμβάνουν ένα δίκαιο μερίδιο οφελών;

Για την οικονομική συμμετοχή, αυτή η τάση συνεπάγεται ότι ο καθένας μας θα πρέπει να λαμβάνει δικαιώματα κατανάλωσης για να απολαμβάνει ένα μερίδιο του κοινωνικού προϊόντος σε συμφωνία με τη διάρκεια της εργασίας μας, την έντασή της και την επιβάρυνση που υπομένουμε, ενώ κάνουμε κοινωνικά πολύτιμη εργασία -εκτός, φυσικά, αν δεν μπορούμε να εργαστούμε. Σε αυτή την περίπτωση, η άποψη αυτή συνεπάγεται ότι θα πρέπει, παρ' όλα αυτά, να λαμβάνουμε ένα πλήρες μερίδιο, συν την κοινωνικά υποστηριζόμενη ιατρική περίθαλψη και άλλα παρόμοια θεωρούμενα συλλογικά οφέλη.

Η αμοιβή με αυτόν τον τρόπο αντιμετωπίζει όλους το ίδιο. Αν εργάζεστε παραγωγικά, περισσότερο, σκληρότερα ή σε χειρότερες συνθήκες, παίρνετε περισσότερα. Αν εργάζεστε λιγότερο παραγωγικά, λιγότερο σκληρά ή σε καλύτερες συνθήκες, παίρνετε λιγότερα. Ούτε η φυλή, το φύλο, το ταλέντο, ούτε το εκ γενετής δικαίωμα, πολύ λιγότερο η διαπραγματευτική δύναμη ή η ιδιοκτησία, υπεισέρχονται στον υπολογισμό.

Όλοι όσοι εργάζονται συμβάλλουν στην παραγωγή κοινωνικών παροχών. Όλοι όσοι καταναλώνουν λαμβάνουν στοιχεία από το κοινωνικό προϊόν. Συνολικά, το σύνολο της παραγωγής και της κατανάλωσης δεν θα έπρεπε να μας ανταμείβει όλους αναλογικά;

Κάποιος θα μπορούσε να παραπονεθεί ότι η ανισότητα - όπου κάποιοι παίρνουν περισσότερο εισόδημα και κάποιοι λιγότερο, λόγω του ότι έχουν (ή δεν έχουν) περιουσία, διαπραγματευτική δύναμη, έμφυτα ταλέντα, περισσότερες γνώσεις ή καλύτερο εξοπλισμό - είναι απαραίτητη για να δημιουργηθούν κίνητρα για υπεροχή, χωρίς τα οποία το

συνολικό προϊόν θα συρρικνωνόταν σημαντικά. Ενώ ο ισχυρισμός αυτός υποστηρίζεται πολύ και επαναλαμβάνεται συνεχώς, είναι ψευδής. Τα ηθικά υγιή κίνητρα δεν ωφελούνται από την αποδοχή (και πολύ περισσότερο από την επιβολή) της ανισότητας. Χρειαζόμαστε κίνητρα για να εργαστούμε περισσότερο, σκληρότερα ή σε χειρότερες συνθήκες. Αυτό είναι αλήθεια. Και η δίκαιη αμοιβή μάς επιτρέπει να λαμβάνουμε περισσότερα για αυτούς ακριβώς τους λόγους και για κανέναν άλλο.

Η ισότητα, όπως την προτείνουμε, σημαίνει ότι παίρνουμε εισόδημα για την προσπάθεια και τις θυσίες μας κάνοντας εργασία που έχει κοινωνική αξία. Δεν παίρνουμε εισόδημα λόγω της τύχης του να είμαστε γενετικά καλύτερα προικισμένοι, ή επειδή τυχαίνει να παράγουμε κάτι που έχει μεγαλύτερη αξία, ή επειδή τυχαίνει να χρησιμοποιούμε καλύτερο εξοπλισμό, πολύ περισσότερο επειδή έχουμε ιδιοκτησία ή μεγαλύτερη διαπραγματευτική δύναμη. Όλοι αντιμετωπίζονται το ίδιο. Κανείς δεν επωφελείται από γενετική τύχη, ή από την τύχη να έχει καλύτερα εργαλεία, ή λόγω της άρνησης των άλλων, και ούτω καθεξής.

Μπορούν όμως οι οικονομικοί θεσμοί να ενσωματώσουν και να διευκολύνουν την ισότητα, αντί να παρέχουν εισόδημα για ιδιοκτησία, εξουσία ή ακόμη και παραγωγή; Μπορεί ο τρόπος με τον οποίο παράγουμε, καταναλώνουμε και κατανέμουμε, όχι μόνο να μεταφέρει εισόδημα αποκλειστικά για τη διάρκεια, την ένταση και την επιβάρυνση της κοινωνικά αποτιμώμενης εργασίας, αλλά, ταυτόχρονα, να αποδίδει επιθυμητά προϊόντα και να αποτρέπει την ανεπιθύμητη σπατάλη; Για να επιτύχουμε οικονομική ισότητα, πρέπει να απαντήσουμε σε αυτά τα ερωτήματα.

Αλληλεγγύη

Μια άλλη αξία που προτείνουμε υπό το πρίσμα του γεγονότος ότι η οικονομία επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι σχετίζονται μεταξύ τους είναι ότι οι άνθρωποι πρέπει να αισθάνονται αλληλεγγύη σε όλη τη διάρκεια της οικονομικής ζωής. Οι οικονομικές συνθήκες και επιλογές δεν θα πρέπει να δημιουργούν μια κούρσα με μηδενικό άθροισμα, όπου η απώλεια των συναδέλφων μας, των γειτόνων μας ή ακόμη και μακρινών ανθρώπων γίνεται κέρδος για εμάς. Αντίθετα, η δική μου ευημερία και η δική σας ευημερία θα πρέπει να είναι αλληλένδετες, έτσι ώστε ο καθένας μας να επωφελείται από κοινού. Απολαμβάνουμε συναισθήματα ενσυναίσθησης. Γιορτάζουμε την αμοιβαία βοήθεια. Ποιος θα προτιμούσε, αντίθετα, μια οικονομία που παράγει αντικοινωνικότητα στην οποία "τα καλά παιδιά τερματίζουν τελευταία";

Αλληλεγγύη σημαίνει ότι οι άνθρωποι έχουν μερίδιο, σεβασμό, χώρο και λόγους να ενισχύουν ο ένας την ευημερία του άλλου. Πρόκειται για ένα ακαταμάχητο ιδανικό, αλλά μπορεί ο τρόπος με τον οποίο παράγουμε, καταναλώνουμε και κατανέμουμε να μεταφέρει πράγματι σε όλους τους εμπλεκόμενους αμοιβαία εκτίμηση, σεβασμό, ακόμη και ενσυναίσθηση, αντί να επιβάλλει ένα εχθρικό περιβάλλον, στο οποίο η απληστία εις βάρος των άλλων αποφέρει κοινωνική πρόοδο και εκτίμηση; Για να επιτύχουμε την οικονομική αλληλεγγύη, πρέπει να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα.

Διαφορετικότητα

Η ποικιλομορφία είναι άλλη μία μεγάλη, αδιαμφισβήτητη αξία. Δεν πρέπει να περιορίζουμε αλλά αντίθετα να διευρύνουμε τις επιλογές. Δεν πρέπει να βάζουμε όλα τα αυγά μας σε ένα καλάθι, αλλά, αντίθετα, να διατηρούμε ποικίλες εναλλακτικές δυνατότητες στο παιχνίδι. Θέλουμε διευρυμένες επιλογές και διαθέσιμα μονοπάτια για να διασφαλίσουμε

ότι δεν θα χάσουμε τον δρόμο μας, όταν ένα μονοπάτι αποδειχθεί ελαττωματικό και απαιτείται γρήγορα μια εναλλακτική λύση. Είναι στρατηγικό να ενθαρρύνουμε την ποικιλομορφία της σκέψης και να διατηρούμε μια ποικιλία επιλογών.

Περαιτέρω, ενώ ο καθένας μας μπορεί να κάνει μόνο ό,τι μπορεί να κάνει ο ίδιος, μπορούμε όλοι να επωφεληθούμε επικουρικά από άλλους που κάνουν ένα ευρύ φάσμα πραγμάτων που εμείς δεν κάνουμε. Η ποικιλομορφία νοστιμίζει τη ζωή. Η συμμόρφωση «ενταφιάζει» τη ζωή. Πράγματι, ποιος θα προτιμούσε την κοινωνική ομοιογένεια από την κοινωνική ποικιλομορφία; Για να εκτιμηθεί η ποικιλομορφία, οι οικονομικοί θεσμοί πρέπει να δημιουργούν και να διατηρούν επιλογές, όχι να τις περιορίζουν και να τις καταπνίγουν.

Μπορεί όμως ο τρόπος με τον οποίο παράγουμε, καταναλώνουμε και κατανέμουμε να μεταφέρει σε όλους ένα ευρύ φάσμα πραγματικά ποικίλων επιλογών, αντί της εμπορευματοποιημένης και τυποποιημένης συλλογικής συμμόρφωσης; Για να επιτύχουμε την οικονομική ποικιλομορφία, πρέπει να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα.

Οικολογική Σοφία

Ως τελευταία αξία, έχουμε αυτό που είναι αναμφισβήτητο το λιγότερο διανοητικά και συναισθηματικά αμφιλεγόμενο από την ομάδα, την αειφορία. Πρέπει να ζούμε μέσα στον κόσμο αλλά να μην τον μολύνουμε. Για να υπολογίσουμε αν κάτι αξίζει τον κόπο, θα πρέπει επίσης να αξιολογήσουμε τις επιπτώσεις του στο περιβάλλον, τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον. Ποιος θα προτιμούσε, αντίθετα, να αγνοήσει τις οικολογικές επιπτώσεις και να προκαλέσει τη μη βιωσιμότητα; Ποιος θα προτιμούσε την κοινωνική αυτοκτονία από την οικολογική σοφία; Μια

οικονομία θα πρέπει να απορρίψει την αυτοκτονία. Μια οικονομία πρέπει να επιδιώκει τη βιωσιμότητα.

Μπορεί όμως ο τρόπος με τον οποίο παράγουμε, καταναλώνουμε και κατανέμουμε, να υπολογίσει τις επιπτώσεις στο περιβάλλον; Για να αποκτήσουμε οικολογική σοφία, πρέπει να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα.

Συμμετοχικοί Θεσμοί

Ας υποθέσουμε ότι υιοθετούμε ή, έστω, μόνο προβληματιζόμαστε πάνω στις παραπάνω αξίες, ως έναν πιθανό οδηγό για την πρόταση νέων θεσμών. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να αναρωτηθούμε: ποιοι βασικοί καθοριστικοί θεσμοί μπορούν να προωθήσουν την αυτοδιαχείριση, την ισότητα, την αλληλεγγύη, την ποικιλομορφία και τη βιωσιμότητα στην οικονομική ζωή των ανθρώπων;

Τα συμμετοχικά οικονομικά προτείνουν πέντε βασικά χαρακτηριστικά για την οργάνωση της οικονομίας: κοινά αγαθά παραγωγικών πόρων, αυτοδιαχειριζόμενα συμβούλια εργαζομένων και καταναλωτών, ισορροπημένα συγκροτήματα θέσεων εργασίας, δίκαιη αμοιβή και συμμετοχικό οικονομικό σχεδιασμό. Αυτοί οι θεσμοί εξυψώνουν και αναπαράγουν τις αξίες που επιδιώκουμε για την κοινωνία. Παρέχουν ένα πλαίσιο εντός του οποίου οι μελλοντικοί άνθρωποι θα καθορίσουν περαιτέρω λεπτομέρειες και ποικίλες επαναλήψεις, στα μεταβαλλόμενα πλαίσια της ζωής τους.

Συμβούλια Αυτοδιαχείρισης Εργαζομένων και Καταναλωτών

Η ατομική ιδιοκτησία των παραγωγικών περιουσιακών στοιχείων παραβιάζει όλες τις προτεινόμενες αξίες μας, καθώς εγγυάται τεράστια αδικαιολόγητη εξουσία και πλούτο στους ιδιοκτήτες. Αλλά αν οι πόροι

και οι χώροι εργασίας δεν ανήκουν σε ιδιώτες, ποιος θα αντικαταστήσει τους ιδιοκτήτες για να αποφασίζουν για τις δράσεις στους χώρους εργασίας; Οι προτεινόμενες αξίες μας προτείνουν ότι κάθε άτομο συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων ανάλογα με το βαθμό που επηρεάζεται, γεγονός που απαιτεί νέους χώρους και διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Για τους χώρους εργασίας, προτείνουμε συμβούλια εργαζομένων και σε χαμηλότερο επίπεδο εντός των χώρων εργασίας, προτείνουμε ομάδες εργασίας. Σε ένα πιο περιεκτικό επίπεδο, προτείνουμε ομοσπονδίες συμβουλίων του κλάδου. Έτσι, κάθε τοπικό συμβούλιο χώρου εργασίας αποτελεί μέρος ενός βιομηχανικού συμβουλίου και το σύνολο των βιομηχανικών συμβουλίων είναι το εργατικό δυναμικό μιας ολόκληρης οικονομίας.

Για την κατανάλωση, από την άλλη πλευρά, κάθε άτομο καταναλώνει ως άτομο, αλλά συνήθως και σε μια οικογένεια, ένα χώρο διαβίωσης, μια γειτονιά, μια περιοχή και ένα κράτος, οπότε θα μπορεί να είναι και μέλος ενός συμβουλίου ή μιας ομοσπονδίας συμβουλίων για το καθένα από αυτά.

Η δομή και η λογική κάθε συμβουλίου είναι παρόμοια. Οι φορείς στο κατάλληλο επίπεδο συσκέπτονται, συζητούν, εκφράζουν προτιμήσεις και τελικά συγκεντρώνουν τις προτιμήσεις τους για να επιτύχουν, όσο το δυνατόν καλύτερα, συλλογική, συνεργατική αυτοδιαχείριση. Μερικές φορές, αυτό σημαίνει ένα άτομο - μία ψήφος. Άλλες φορές, περιλαμβάνει διαφορετικές διαδικασίες καταμέτρησης. Άλλοτε περιλαμβάνει περισσότερο και άλλοτε λιγότερο χρόνο για την παρουσίαση και τη διάρθρωση της παρουσίασης και της αξιολόγησης των επιλογών. Όμως, με μια τέτοια αυτοδιαχείριση, προκύπτει ένα νέο ζήτημα. Τι

διασφαλίζει ότι οι αποφάσεις του αυτοδιαχειριζόμενου συμβουλίου είναι σοφές;

Ισορροπημένα Συγκροτήματα Εργασίας

Πώς μπορούμε να οργανώσουμε και να καταναείμουμε καθήκοντα, ώστε να εξασφαλίσουμε σοφές αποφάσεις στο χώρο εργασίας; Θέλουμε η εργασία που κάνουν οι άνθρωποι να είναι δίκαιη και θέλουμε οι άνθρωποι να κάνουν πράγματα που μπορούν να κάνουν καλά. Αλλά για να μπορούν οι εργαζόμενοι να αυτοδιαχειρίζονται σοφά τα αποτελέσματα, προκύπτει ένα εξόχως σημαντικό ζήτημα.

Αυτό που κάνουμε επηρεάζει το πώς αισθανόμαστε, ποιοι είμαστε και τι άλλο είμαστε σε θέση να κάνουμε. Αν περνάμε μεγάλο μέρος του χρόνου μας κάνοντας πράξεις που μεταδίδουν αυτοπεποίθηση, γνώσεις, δεξιότητες, κοινωνικές διασυνδέσεις και πρόσβαση σε αποφάσεις, η δραστηριότητά μας θα μας εκπαιδεύει, ώστε να δημιουργούμε και να παίρνουμε πρωτοβουλίες. Αν περνάμε το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου μας κάνοντας πράξεις που δεν εξελίσσουν τις δεξιότητές μας, που μας κουράζουν, μειώνουν τις γνώσεις μας, μας απομονώνουν και μειώνουν την αυτοπεποίθησή μας, η δραστηριότητά μας θα μας εκπαιδεύει στο να ακολουθούμε εντολές.

Αν κάνουμε διάφορες αποδυναμωτικές οικονομικές εργασίες ξανά και ξανά κάθε μέρα, τότε, όταν είμαστε τόσο εντός όσο και εκτός εργασίας, δε θα είμαστε προετοιμασμένοι για τίποτα περισσότερο από το να υπακούμε σε εντολές. Η προηγούμενη εκπαίδευσή μας και οι συνθήκες της ζωής μας θα πρέπει ομοίως να μας έχουν προετοιμάσει για να υπομένουμε την πλήξη και να υπακούμε σε εντολές, μην τυχόν και απορρίψουμε τη θέση μας. Από την άλλη πλευρά, αν κάνουμε καθήκοντα που μας δίνουν εξαιρετικά μεγάλη δύναμη, θα είμαστε προετοιμασμένοι να

αναλαμβάνουμε πρωτοβουλίες και να ασκούμε επιρροή τόσο κατά τη διάρκεια της εργασίας όσο και εκτός αυτής. Ομοίως, η προηγούμενη εκπαίδευσή μας και οι συνθήκες της ζωής μας θα έχουν χρειαστεί για να μας προετοιμάσουν, ώστε να χρησιμοποιούμε τα ταλέντα μας και να δίνουμε εντολές, για να μην αποτύχουμε στη θέση και την εργασία μας.

Στις σημερινές οικονομίες, ας υποθέσουμε ότι αποκαλούμε τους εργαζόμενους που κάνουν συντριπτικά ενδυναμωτική εργασία συντονιστές, και ας υποθέσουμε ότι αποκαλούμε εκείνους που κάνουν σχεδόν εξ ολοκλήρου αποδυναμωτική εργασία, εργαζόμενους. Μπορούμε να προβλέψουμε με σιγουριά ότι όχι μόνο η τάξη των συντονιστών θα κυριαρχεί στην τάξη εργαζομένων, με τη δημιουργία επιλογών, τον καθορισμό της ημερήσιας διάταξης και τη διαβούλευση, αλλά - όπως εντυπωσιακά - οι περισσότεροι εργαζόμενοι θα τείνουν, λόγω όσων βλέπουν και βιώνουν καθημερινά, να αισθάνονται ότι η κατάστασή τους είναι αναπόφευκτη αλλά και κατάλληλη για αυτούς. Οι συντονιστές θα εμφανίζονται προετοιμασμένοι, ικανοί, με αυτοπεποίθηση και με πρωτοβουλία. Οι εργαζόμενοι θα φαίνονται στενόμυαλοι, δειλοί και παθητικοί. Θα φανεί φυσικό, ή εν πάση περιπτώσει αναπόφευκτο, ότι οι συντονιστές κυβερνούν και οι εργαζόμενοι υπακούουν. Τα φαινόμενα θα κρύβουν ότι μια τέτοια ιεραρχία είναι στην πραγματικότητα προϊόν εξαρτώμενων κοινωνικών σχέσεων που κάνουν κάποιους ανθρώπους πιο σίγουρους και προετοιμασμένους και άλλους ανθρώπους λιγότερο σίγουρους και προετοιμασμένους.

Αυτό αποκαλύπτει ότι οι οικονομικές ταξικές διαφορές που εγκαθιδρύουν, και μάλιστα φαίνεται να δικαιολογούν, σκληρές ιεραρχίες, μπορούν να προκύψουν όχι μόνο από τις σχέσεις ιδιοκτησίας, αλλά και από τα είδη των εργασιών που κάνουμε το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας που είμαστε ξύπνιοι. Η ιδιοκτησία ή μη των μέσων παραγωγής

δημιουργεί ανθρώπους που εξουσιάζουν άλλους ανθρώπους και τους κάνουν να υπακούουν. Αλλά το να μονοπωλεί κανείς καθήκοντα που του δίνουν δύναμη ή, αντίθετα, το να εκτελεί κυρίως καθήκοντα ρουτίνας και υπακοής, τελικά, και πάλι, δίνει το δικαίωμα σε κάποιους ανθρώπους να κυριαρχούν πάνω σε άλλους που υπακούουν.

Οι καπιταλιστικές οικονομίες έχουν μια τάξη συντονιστών που βρίσκεται μεταξύ των ιδιοκτητών πάνω και των εργαζομένων κάτω. Ο σοσιαλισμός του εικοστού αιώνα, ο κρατικός σοσιαλισμός ή ο κρατικός καπιταλισμός, παρά την εξάλειψη της ατομικής ιδιοκτησίας των παραγωγικών περιουσιακών στοιχείων, εξακολουθεί να έχει μια εξουσιοδοτημένη τάξη συντονιστών που κυβερνά μια αποδυναμωμένη τάξη εργαζομένων.

Μέχρι στιγμής, έχουμε προτείνει μια μετακαπιταλιστική οικονομία χωρίς ιδιοκτήτες και αυτοδιαχείριση των εργαζομένων. Πώς όμως εξασφαλίζουμε ότι όλοι οι εργαζόμενοι έχουν τις κατάλληλες γνώσεις, δεξιότητες και αυτοπεποίθηση για να λαμβάνουν σωστές αποφάσεις; Δεν μπορούμε να έχουμε έναν ιεραρχικό καταμερισμό εργασίας που υποβιβάζει τέσσερις στους πέντε εργαζόμενους στη θέση του υποτακτικού και δίνει τη δυνατότητα σε έναν στους πέντε να κυριαρχεί. Πώς μπορούμε να υπερβούμε αυτόν τον γνωστό σε όλους ταξικό διαχωρισμό;

Το συμμετοχικό οικονομικό όραμα υποστηρίζει ότι, αν θέλουμε όλοι οι εργαζόμενοι να ενδυναμωθούν, ώστε να είναι αποτελεσματικοί φορείς λήψης αποφάσεων, θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουμε τις θέσεις εργασίας, έτσι ώστε όλοι να έχουν δίκαιο μερίδιο από ενδυναμωτικά και αποδυναμωτικά καθήκοντα. Για να απαλλαγούμε από τους καπιταλιστές που διοικούν όλους τους άλλους αφαιρούμε τη βάση για την

κυριαρχία τους. Τέρμα η ατομική ιδιοκτησία της παραγωγικής περιουσίας. Με τους ιδιοκτήτες να έχουν φύγει, για να απαλλαγούμε από τους συντονιστές που κάνουν κουμάντο πρέπει να αφαιρέσουμε τη βάση για την κυριαρχία τους. Τέρμα η μονοπώληση των εξουσιοδοτικών καθηκόντων. Ο ιεραρχικός καταμερισμός της εργασίας πρέπει να δώσει τη θέση του στην ισορροπημένη εργασία.

Θα πρέπει να αναγνωρίσουμε, ωστόσο, ότι κάποιοι θα πουν πως όσοι μπορούν να παίρνουν καλές αποφάσεις δικαίως είναι γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί, διευθυντές και υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων - ενώ άλλοι που δεν μπορούν να πάρουν καλές αποφάσεις, και που θα καταπιέζονταν ακόμη και αν τους ζητούσαν να το κάνουν, δικαίως ακολουθούν εντολές. Οι σεξιστές και οι ρατσιστές ισχυρίζονται τα ίδια πράγματα για τις γυναίκες και τις μειονότητες. Πριν από εβδομήντα χρόνια, υπήρχε η ευρεία πεποίθηση ότι οι ρόλοι που κατείχαν οι γυναίκες και οι έγχρωμοι ήταν δικοί τους, λόγω έλλειψης ικανοτήτων, όχι λόγω υποβιβασμού και άρνησης. Αυτό ήταν ανοησία, συμφωνεί τώρα η κοινωνία, αλλά, κάποτε, ακόμη και αυτοί που υποβιβάζονταν και απορρίπτονταν πίστευαν ότι ήταν αλήθεια. Οι κυρίαρχοι ισχυρίζονται παγκοσμίως ότι οι κυριαρχούμενοι είναι υποδεέστεροι λόγω του ότι είναι κατώτεροι. Οι κυρίαρχοι μπερδεύουν ιδιοτελώς τα αποτελέσματα των καταπιεστικών δομών με την αιτία αυτών των δομών.

Εν ολίγοις, ενώ κάποιοι θα πουν ότι η ύπαρξη ισορροπημένων συγκροτημάτων εργασίας παραβιάζει τη φύση, θα έπρεπε να ντρέπονται που τρέφουν τέτοιες ταξικές απόψεις. Δεν μπορούμε όλοι να κάνουμε τα πάντα - αυτό είναι σίγουρα αλήθεια. Για τον καθένα από εμάς υπάρχουν πολλά πράγματα που δεν μπορεί να κάνει. Επίσης, είναι αλήθεια. Σίγουρα όμως μπορούμε όλοι, με σπάνιες εξαιρέσεις, να επωμιστούμε ένα δίκαιο μερίδιο δημιουργικών ευθυνών και ευθυνών λήψης αποφάσεων,

που μας ταιριάζουν και μας αναλογούν. Αν θέλουμε την αταξικότητα - και ποιος αριστερός θα παραδεχτεί ότι δεν θέλει την αταξικότητα- τα ισορροπημένα επαγγελματικά συγκροτήματα είναι απαραίτητα. Η ιεραρχική εναλλακτική λύση δημιουργεί αναπόφευκτα την κυριαρχία εκείνων που έχουν δομικά την εξουσία. Ακόμη και αν καταργήσουμε την ιδιωτική ιδιοκτησία και θεσμοθετήσουμε δημοκρατικά ή, ακόμη καλύτερα, αυτοδιαχειριζόμενα συμβούλια, αν οι εργαζόμενοι σε τέτοιες αλλαγμένες επιχειρήσεις είναι οργανωμένοι σε ιεραρχικές θέσεις εργασίας, θα κυριαρχεί περίπου το είκοσι τοις εκατό. Ανεξάρτητα από τις αρχικές επιθυμίες, ο εταιρικός καταμερισμός εργασίας θα στρεβλώσει με τον καιρό τις επιθυμίες και θα αναιρέσει άλλες καινοτομίες. Με απλά λόγια, εξετάζοντας ποιος κατέχει τι, ποιος κερδίζει τι και ποιος αποφασίζει τι, δεν πρέπει να παραλείψουμε να εξετάσουμε ποιος κάνει τι. Το συμπέρασμα αυτών των ισχυρισμών είναι ότι οι επιθυμητοί οικονομικοί θεσμοί πρέπει να περιλαμβάνουν και να διατηρούν ισορροπημένα εργασιακά συγκροτήματα.

Δίκαιη Κατανομή Ωφελειών και Χρεών

Η αξία που υποστηρίξαμε προηγουμένως για τον τρόπο διανομής των ωφελειών, την οποία ονομάσαμε ισότητα, όταν εφαρμόζεται σε θεσμούς, συνεπάγεται ότι η κοινωνία κατανέμει τις ευθύνες και τις προσφορές της με τέτοιο τρόπο, ώστε κάθε μέλος να λαμβάνει ένα δίκαιο συνολικό πακέτο. Λαμβάνοντας υπόψη την οικονομία, αυτό σημαίνει ότι ο καθένας μας θα πρέπει να λαμβάνει μια αξία κατανάλωσης ανάλογη με τη διάρκεια και την ένταση της κοινωνικά αποτιμώμενης εργασίας μας, λαμβάνοντας υπόψη την επιβάρυνση των συνθηκών κάτω από τις οποίες εργαζόμαστε.

Οι επικριτές αυτής της προσέγγισης ισχυρίζονται συνήθως ότι θα παραλύσει την παραγωγή. Ποιος θα ήθελε να γίνει γιατρός, αναρωτιούνται, αν δεν υπήρχε μεγάλη ανταμοιβή γι' αυτό; Ας εξετάσουμε την κατάσταση. Αν το εισόδημα ενός γιατρού ήταν μικρότερο, θα προτιμούσατε πραγματικά να παραλείψετε το κολέγιο, να παραλείψετε την ιατρική σχολή, να παραλείψετε να γίνετε ειδικευόμενος και στη συνέχεια να παραλείψετε να γίνετε γιατρός (ή παρόμοιες επιλογές προαπαιτούμενες για κάποια άλλη ενδυναμωτική καριέρα) για να πάτε κατευθείαν από το λύκειο, ας πούμε, σε ένα ανθρακωρυχείο ή για να φροντίζετε μια φριτέζα στα McDonalds; Ο ευρέως διαδεδομένος ισχυρισμός εκ μέρους της κοινωνίας που έχει ανάγκη την ανισότητα υπονοεί ότι θα πήγαινες στα McDonalds αντί να γίνεις γιατρός, αν ο μισθός του γιατρού ήταν πολύ μικρότερος. Μα, θα προτιμούσατε πράγματι να ψήνετε χάμπουργκερ, αντί να είστε στο κολέγιο, τόσο πολύ που θα έπρεπε να πληρώνετε δέκα ή και πενήντα φορές περισσότερο επί σαράντα χρόνια, κάθε χρόνο, για να σας κάνουν να υποστείτε τις λεγόμενες δυσκολίες του κολεγίου και στη συνέχεια της ενδυναμωτικής εργασίας; Θα επιλέγατε την επαναλαμβανόμενη εργασία, αντί για κάποιον ενδυναμωτικό ρόλο για τον οποίο ήσασταν κατάλληλος και τον επιθυμούσατε, αν η αμοιβή για την εργασία σας ήταν η μισή από την αμοιβή για κάποια πιο ενδυναμωτική εργασία; Και αν το εισόδημα ήταν το ίδιο; Τι θα γινόταν αν ήταν περισσότερο για την απλή εργασία; Η αλήθεια είναι: δοκιμάστε να πληρώσετε πρώτα τον γιατρό με έναν καλό μισθό διαβίωσης, και τότε θα δείτε ότι οι άνθρωποι δεν θα έκαναν αντ' αυτού μόνο δουλειές ρουτίνας, ακόμη και για πολύ υψηλότερη αμοιβή από την ιατρική, τη δικηγορία, τη μηχανική ή οτιδήποτε άλλο.

Είναι επίσης σημαντικό να λάβουμε υπόψη ότι με τους θεσμούς που προτείνουμε, η κατάσταση που εξετάζεται παραπάνω δεν προκύπτει

καν. Όλοι εργαζόμαστε σε μια ισορροπημένη εργασία. Όλοι μας κά-
νουμε κάποια καθήκοντα που ενδυναμώνουν και κάποια καθήκοντα
ρουτίνας. Όλοι λαμβάνουμε ένα δίκαιο εισόδημα για τον συνδυασμό.
Επιπλέον, όλοι έχουμε κίνητρο να εργαζόμαστε ικανά και καλά σε μια
χρήσιμη δραστηριότητα. Όλοι δουλεύουμε όσο καιρό και όσο εντατικά
επιθυμούμε, με βάση την προσωπική μας προτίμηση για κατανάλωση
έναντι του ελεύθερου χρόνου. Το συμπέρασμα είναι ότι οι οικονομικοί
θεσμοί, και μάλιστα όλοι οι θεσμοί, θα πρέπει να κατανέμουν δίκαια τις
ανταμοιβές και το κόστος. Ειδικότερα για το οικονομικό εισόδημα,
σύμφωνα με τη συμμετοχική οικονομική θεώρηση, αυτό συνεπάγεται
αμοιβή για τη διάρκεια, την ένταση και την επιβάρυνση της κοινωνικά
αξιόλογης/απαραίτητης εργασίας - για να μην αναφέρουμε φυσικά τη
δωρεάν εκπαίδευση.

Συμμετοχικός Σχεδιασμός

Η ιδέα πίσω από την τελευταία βασική θεσμική καινοτομία που στη-
ρίζει τη συμμετοχική οικονομική θεώρηση είναι ότι η κατανομή των ε-
νεργειών, των πόρων και της εργασίας, καθώς και των ωφελειών που
απορρέουν από τη χρήση τους, θα πρέπει να αποφασίζεται σύμφωνα με
τη συλλογική, συνεργατική αυτοδιαχείριση, με τρόπο που να επιτελούν-
ται τα καθήκοντα με διορατικότητα, και σε αρμονία με τις ανάγκες και
τις επιθυμίες των ανθρώπων.

Στις σημερινές οικονομίες, η λειτουργία της κατανομής πραγματο-
ποιείται μέσω των αγορών ή/και του κεντρικού σχεδιασμού. Αυτοί οι
θεσμοί είναι, ωστόσο, τρομερά ελαττωματικοί, ακόμη και όταν δεν υ-
πάρχει ιδιωτική ιδιοκτησία των παραγωγικών περιουσιακών στοι-
χείων. Η κανονική τους λειτουργία δημιουργεί σκληρό και παράλογο
ανταγωνισμό, αυταρχισμό, οικολογική καταστροφή, δημοσιονομικές

κρίσεις, αντικοινωνικά κίνητρα και ταξική διαίρεση. Οι οικονομίες χρησιμοποιούν τις αγορές και τον κεντρικό σχεδιασμό παρά τα ελαττώματα αυτά λόγω των πλεονεκτημάτων που μεταφέρουν στους πιο ισχυρούς και πλούσιους. Για να προωθήσουμε, αντίθετα, τις αξίες στις οποίες έχουμε κατασταλάξει, χρειαζόμαστε νέες δομές κατανομής, όπως χρειαζόμαστε νέες δομές λήψης αποφάσεων, αμοιβών και καταμερισμού της εργασίας. Πράγματι, αν χρησιμοποιούσαμε τις αγορές και τον κεντρικό σχεδιασμό, θα ανέτρεπαν, με τη λειτουργία τους, η καθεμία από αυτές, τις θεσμικές επιλογές και αξίες που υποστηρίξαμε προηγουμένως.

Η εργασία συμβαίνει. Η κατανάλωση συμβαίνει. Καθήκον κατανομής σημαίνει ότι κάθε χώρος εργασίας πρέπει να καταλήξει σε μια ατζέντα σχετικά με τα ενδιαμέσα αγαθά, τους πόρους, τα εργαλεία και την εργασία, καθώς και σχετικά με τα παραγόμενα προϊόντα, για όποιον επιθυμεί να τα λάβει. Παρομοίως, κάθε μεμονωμένος καταναλωτής, γειτονιά, πόλη, κράτος κ.λπ. πρέπει να καταλήξει σε μια ατζέντα σχετικά με το τι θα λάβει, που άλλοι θα παράγουν ή θα παρέχουν. Για να είναι βιώσιμες και να έχουν κοινωνική αξία, οι αποφάσεις κάθε συμμετέχοντος εργασιακού χώρου, κάθε μεμονωμένου καταναλωτή και κάθε συλλογικού καταναλωτή, πρέπει να ταιριάζουν στο σύνολό τους λογικά, ελαχιστοποιώντας τις ελλείψεις ή τα περισσεύματα. Θέλουμε οι οικονομικές επιλογές να λαμβάνουν υπόψη το προσωπικό, κοινωνικό και οικολογικό κόστος και όφελος, έτσι ώστε να επιδιώκουμε επιλογές που είναι συνολικά θετικές και να αποφεύγουμε επιλογές που είναι συνολικά αρνητικές. Θέλουμε να επιτύχουμε αυτό που επιθυμούμε, χωρίς να σπαταλάμε αυτό που εκτιμούμε. Θέλουμε οι απαιτήσεις της κατανομής για τις συμπεριφορές μας να προάγουν τις αξίες που ευνοούμε και να

διευκολύνουν τις σχέσεις που επιθυμούμε, αντί η κατανομή να υπονομεύει και τα δύο.

Εκατομμύρια και εκατομμύρια συμμετέχοντες διαπραγματεύονται τη διανομή τεράστιων ποσοτήτων αγαθών και υπηρεσιών. Οι αξίες μας θέτουν σημαντικές απαιτήσεις σε αυτό το μαζικά πολύπλοκο πρόβλημα. Και τώρα τι γίνεται; Η συνήθης απάντηση είναι: ας βάλουμε τις αγορές, ή τον κεντρικό σχεδιασμό, ή έναν συνδυασμό των δύο, να κατανέμουν για εμάς. Το πρόβλημα είναι ότι, όταν χρησιμοποιούνται σε οποιονδήποτε συνδυασμό, οι αγορές και ο κεντρικός σχεδιασμός δεν υπολογίζουν σωστά το κόστος και τα οφέλη, διαστρεβλώνουν τη συμπεριφορά, μειώνουν την ποικιλομορφία, δημιουργούν ταξική διαίρεση, καταστρέφουν την ισότητα και παραβιάζουν την αυτοδιαχείριση.

Ως εκ τούτου, προτείνουμε τον συμμετοχικό σχεδιασμό, μια συνεργατική και συλλογική διαδικασία, στη θέση των αγορών ή/και του κεντρικού σχεδιασμού. Κάθε συμβούλιο στο χώρο εργασίας (και με συναθροίσεις, ομοσπονδίες συμβουλίων), και κάθε ατομικός και συλλογικός καταναλωτής, λαμβάνει υπόψη τις δράσεις του περασμένου έτους, καθώς και τις προβλεπόμενες αλλαγές για το τρέχον έτος, για να προτείνει τις προτιμώμενες δραστηριότητές του. Θα ήταν θαύμα αν όλα αυτά τα στοιχεία ταίριαζαν αμέσως με τον επιθυμητό τρόπο. Όταν αυτό δεν συμβαίνει, κάθε συμμετέχων λαμβάνει υπόψη του τις προτάσεις των άλλων συμμετεχόντων και τις επιπτώσεις όλων των προτάσεων στο προβλεπόμενο κόστος και όφελος, και υποβάλλει εκ νέου μια νέα πρόταση. Πιθανόν και πάλι να μην υπάρχει ταύτιση, αλλά θα είμαστε πιο κοντά. Οι συμμετέχοντες τροποποιούν τις προτάσεις τους υπό το πρίσμα των δικών τους επιθυμιών και των εκπεφρασμένων επιθυμιών των άλλων συμμετεχόντων, καθώς και των εκπεφρασμένων κοινωνικών και οικονομικών δαπανών και οφελών για την κοινωνία και για τους ίδιους. Αυτό

συμβαίνει σε μια σειρά επαναλήψεων, με κάποιους επιδέξιους μηχανισμούς που συνάδουν με τις κατευθυντήριες αξίες που διευκολύνουν κάθε φορά μια όλο και μεγαλύτερη συμφωνία.

Πέρα από τις λεπτομέρειες, τα συμμετοχικά οικονομικά ισχυρίζονται ότι ο συμμετοχικός σχεδιασμός μπορεί να γίνει χωρίς ανταγωνισμό, χωρίς αυταρχικό κέντρο, και μπορεί να καταλήξει αποτελεσματικά σε ένα αξιόλογο σχέδιο που δηλώνει τις συλλογικές αυτοδιαχειριζόμενες προτιμήσεις. Επιπλέον, η συμμετοχική οικονομία ισχυρίζεται ότι τα βήματα και οι ενέργειες που απαιτούνται θα είναι συνεπείς, δηλωτικές, και θα διευκολύνουν άλλα χαρακτηριστικά, απαραίτητα για την οικονομία, συμπεριλαμβανομένων των ισορροπημένων θέσεων εργασίας, των δίκαιων αμοιβών και των αυτοδιαχειριζόμενων συμβουλίων.

Περαιτέρω Επιπτώσεις: Τέλος Περιττών Κρίσεων και Επίτευξη της Ανθρώπινης Ολοκλήρωσης και Ανάπτυξης

Γιατί η επίτευξη κοινών παραγωγικών αγαθών, αυτοδιαχειριζόμενων συμβουλίων, ισορροπημένων συγκροτημάτων θέσεων εργασίας, δίκαιων αμοιβών και συμμετοχικού σχεδιασμού θα εξαλείψει τους τύπους κρίσεων που υποφέρουμε σήμερα;

Η σύντομη απάντηση είναι ότι αυτοί οι νέοι θεσμοί δεν θα παράγουν εγγενώς επίφοβα αποτελέσματα. Τι γίνεται όμως με τις επιδημίες, τη μάστιγα των ναρκωτικών, τα μεταναστευτικά προβλήματα, τους πολέμους και τις καταστάσεις στις οποίες η αξία των περιουσιών κάποιου καταρρέει, οι χώροι εργασίας υπο- ή υπερπαράγουν ή η υπερθέρμανση του πλανήτη και οι οικολογικές καταστροφές πολλαπλασιάζονται;

Η ύπαρξη μιας συμμετοχικής κοινωνίας δεν αποκλείει την ανάπτυξη και εξάπλωση μιας ασθένειας. Αλλάζει όμως τον τρόπο με τον οποίο

αντιμετωπίζουμε τέτοια προβλήματα. Αντί να αφιερώνονται διανοητικές ενέργειες σε ιατρικές εργασίες για τη μεγιστοποίηση των κερδών, οι ιατρικές εργασίες, όπως και όλα τα οικονομικά έργα, θα διέπονται από τις καλύτερες εκτιμήσεις των επιπτώσεων στην ανθρώπινη ευημερία και ανάπτυξη. Τα λάθη θα παραμείνουν πιθανά, αλλά συστηματικές παραβιάσεις της υγειονομικής περίθαλψης για την παραγωγή κέρδους δεν θα είναι δυνατές.

Σε μια συμμετοχική οικονομία, δεν υπάρχει κανένα κίνητρο για τη συσσώρευση κέρδους για λίγους, ούτε αγνοούνται, εμποδίζονται, α-κόμη και επιδεινώνονται οι συνθήκες κινδύνου στην εργασία, τα τοξικά περιβάλλοντα ή η ανάγκη για αξιόλογη ασφάλιση. Ακόμη πιο κρίσιμο είναι ότι δεν θα υπήρχε εξουθενωτική φτώχεια ή εκτεταμένος υποσιτισμός και πείνα.

Μια συμμετοχική οικονομία θα αφαιρούσε το κίνητρο για την παράνομη παραγωγή και διανομή εθιστικών φαρμάκων (και τροφίμων), καθιστώντας αδύνατο να κερδίσει και να απολαύσει κανείς μεγάλο πλούτο με βάση τέτοιες προσπάθειες. Σε μια συμμετοχική οικονομία, το εισόδημα είναι συνάρτηση της διάρκειας, της έντασης και της επιβάρυνσης της εργασίας που αναλαμβάνεται μέσω ενός εργατικού συμβουλίου σε μια βιομηχανία της οποίας το σχέδιο χαρακτηρίζεται αξιόλογο, λόγω των λαϊκών επιθυμιών για το προϊόν της. Ας υποθέσουμε τώρα ότι κάποιο καρτέλ ή κάποια εταιρεία αποφασίζει να προσπαθήσει να συσσωρεύσει πλούτο μέσω της παροχής εθιστικής κοκαΐνης, τσιγάρων, κόλλας εισπνοής, χαπιών διατροφής, οπιοειδών ή οτιδήποτε άλλο. Πώς θα κέρδιζαν οι άνθρωποι από τέτοιες ενέργειες;

Πρώτον, μια τέτοια δραστηριότητα δεν θα συγκέντρωνε πόρους για παραγωγή μέσω του συστήματος συμμετοχικού σχεδιασμού. Ας υποθέσουμε ότι έξυπνοι αν και άθλιοι έμποροι βρήκαν έναν τρόπο να υπερπηδήσουν αυτό το εμπόδιο και κατάφεραν προσωρινά να συγκεντρώσουν τεράστια έσοδα (στην πραγματικότητα επίσης αδύνατο, εκτός αν κάθε έμπορος ήταν σε θέση να συγκεντρώσει εισόδημα για πολλά ψεύτικα ονόματα που όλα πήγαιναν στον εαυτό του), πώς θα απολάμβαναν στη συνέχεια το τεράστιο εισόδημά τους; Οποιοδήποτε τεράστιο ποσό καταναλωτικού οφέλους στα χέρια οποιουδήποτε ατόμου θα θεωρείτο αποτέλεσμα εξαπάτησης, κλοπής κ.λπ. Δηλαδή, κανείς δεν μπορεί να εργαστεί αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα ή αρκετά σκληρά για να συγκεντρώσει νόμιμα έναν τόσο υπερβολικό πλούτο. Το να έχει κανείς πραγματικά υπερβολικό πλούτο αποκαλύπτει ότι είναι κλέφτης.

Δεδομένου ότι οι ποινές για παράνομες δραστηριότητες κατά τεκμήριο υπάρχουν, οι επιλογές για να απολαύσει κανείς τους καρπούς των παράνομων δραστηριοτήτων είναι σχεδόν μηδενικές, η δημιουργία υπέρογκων ποσών εξ αρχής είναι πρακτικά αδύνατη, και δεδομένου ότι όλοι έχουν δίκαιο εισόδημα σε κάθε περίπτωση, υπάρχει πρακτικά μηδενικός λόγος να κλέψει κανείς, να εξαπατήσει, να προωθήσει επιβλαβή ναρκωτικά, ή ακόμη και απλώς να προσπαθήσει να πουλήσει όσο το δυνατόν περισσότερο από κάποιο προϊόν, πέρα από την κάλυψη των αναγκών των χρηστών. Αυτό σημαίνει ότι όλοι έχουμε το ίδιο εισόδημα, πόσο μάλλον ότι καταναλώνουμε τα ίδια πράγματα; Φυσικά και όχι, αλλά οι διαφορές στα εισοδήματά μας προέρχονται μόνο από το ότι δουλεύουμε λιγότερο ή περισσότερο, ότι δουλεύουμε λιγότερο σκληρά ή σκληρότερα ή ότι κάνουμε ιδιαίτερα επαχθείς εργασίες. Κατά συνέπεια, οι διαφορές στο εισόδημα είναι μέτριες.

Για να πάρουμε ένα άλλο παράδειγμα, τα πιθανά προβλήματα μετα-νάστευσης θα μπορούσαν να επιμείνουν μέχρις ότου οι δίκαιες σχέσεις να είναι διεθνείς, οπότε δεν θα υπήρχε κανένας οικονομικός λόγος για μαζικές μεταναστεύσεις. Αυτό δίνει σε κάθε συμμετοχική κοινωνία περαιτέρω κίνητρο για να βοηθήσει στην ευρεία διάδοση των συμμετοχικών δομών. Σκεφτείτε το εμπόριο - θα έπρεπε να γίνεται με τρόπο που να ωφελεί περισσότερο τα ασθενέστερα και φτωχότερα μέρη από ό,τι τα πλουσιότερα, ώστε να μειώνονται οι διαφορές στον πλούτο, και όχι όπως τώρα, με τρόπους που ωφελούν δυσανάλογα τα ισχυρότερα και πλουσιότερα μέρη, αυξάνοντας έτσι τις διαφορές στον πλούτο. Αυτό το θετικό αποτέλεσμα δεν είναι εγγενές στους συμμετοχικούς θεσμούς που υπάρχουν σε μια χώρα, αλλά εξαρτάται από τις μελλοντικές πολιτικές επιλογές μεταξύ των χωρών. Σε μια συμμετοχική οικονομία, οι εθνικοί πληθυσμοί θα λειτουργούσαν σε περιβάλλοντα που παράγουν αλληλεγγύη και ασφάλεια, οπότε είναι λογικό να προβλέψουμε ότι θα ευνοούσαν αλληλέγγυες πολιτικές.

Οι πόλεμοι για το νερό, το πετρέλαιο ή το λίθιο, για την αυτοκρατορική κυριαρχία επί των εμπορικών οδών, για την προστασία των επιχειρήσεων, για τη διατήρηση ή την ενίσχυση των πολιτικών ελίτ ή για την τιμωρία των πληθυσμών, θα εξαφανίζονταν, επειδή η αιτιολογική δυναμική τους θα εξαφανιζόταν, όπως και με τη μετανάστευση, όταν οι νέοι θεσμοί θα ήταν διεθνείς.

Ο πόλεμος και η αποικιοκρατία δεν ωφελούν γενικά ολόκληρους πληθυσμούς εις βάρος άλλων ολόκληρων πληθυσμών. Αντίθετα, συνήθως οι ελίτ μιας χώρας προωθούν τον πόλεμο εις βάρος του πληθυσμού της χώρας τους και, ως ένα είδος γιγαντιαίας παράπλευρης απώλειας, εις βάρος του πληθυσμού άλλων χωρών. Η λογική ιδέα πίσω από τον παραπάνω ισχυρισμό είναι απλή. Ας υποθέσουμε ότι η Βρετανία

αποικίζει την Ινδία. Κλέβει τον πλούτο, καταπιέζει τον πληθυσμό κ.λπ. Ο πληθυσμός της Ινδίας σίγουρα υποφέρει. Αλλά ποιος κερδίζει; Η Βρετανία; Μη βιάζεστε! - η Βρετανία είναι μια αφηρημένη έννοια. Ό,τι παίρνεται από την Ινδία πηγαίνει σε συντριπτικό βαθμό στις εταιρικές ελίτ του Λονδίνου. Αλλά ο λογαριασμός για αυτή την εξαγωγή πληρώνεται από τον βρετανικό πληθυσμό, μέσω των φόρων του. Έτσι, σε αυτή την περίπτωση, για κάθε 2 δολάρια που αφαιρούνται από τη Βρετανία για το κόστος διατήρησης της αυτοκρατορίας, μόνο 1 δολάριο επιστρέφει ως πετσοκομμένα κέρδη. Και όμως, μια τέτοια παράξενη αλλά συνηθισμένη αυτοκρατορία επιμένει, επειδή ο πληθυσμός πληρώνει το κόστος των 2 δολαρίων και οι εταιρικές ελίτ εισπράττουν το όφελος του 1 δολαρίου. Αποδεικνύεται ότι η αυτοκρατορική αποικιοκρατία συχνά όχι μόνο ξεζουμίζει τους αποικιοκρατούμενους, αλλά και κοστίζει τόσο πολύ για να επιβληθεί και να διατηρηθεί, ώστε βαθαίνει και την ανισότητα στο εσωτερικό της χώρας.

Σκεφτείτε πολέμους όπως στην Ινδοκίνα, που έγιναν για να διατηρηθεί η αυτοκρατορία, σωζόμενη από την απειλή ενός «καλού παραδείγματος» - από μια χώρα που επιλέγει να απεγκλωβιστεί από καταπιεστικές σχέσεις, γεγονός που θα μπορούσε να οδηγήσει άλλες να ακολουθήσουν το παράδειγμά της (έναν πιθανόν παράγοντα στην εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, ακόμη και τώρα που γράφουμε αυτό το άρθρο). Ή, σκεφτείτε τους πολέμους στη Μέση Ανατολή, που γίνονται για τον έλεγχο ενός πόρου, το πετρέλαιο ως διαπραγματευτικό χαρτί στις διεθνείς σχέσεις κ.ο.κ. Ποιος πληρώνει; Όλοι στη χώρα-στόχο, φυσικά, και επιπλέον, όλοι στη χώρα υποδοχής που πληρώνουν φόρους για να καλύψουν το κόστος. Ποιος ωφελείται; Οι ελίτ στη χώρα που ξεκινά τον πόλεμο -υλικά και πολιτικά- και κάποιοι προδότες, συχνά, στη χώρα που δέχεται την επίθεση.

Γιατί όλα αυτά εξαφανίζονται καθώς επιτυγχάνουμε συμμετοχικές οικονομικές σχέσεις στο εσωτερικό των χωρών; Επειδή σε μια αξιόλογη κοινωνία και οικονομία, δεν υπάρχουν τέτοιες ελίτ που να επωφελούνται, και επειδή οι πληθυσμοί κάθε χώρας, καλά ενημερωμένοι και όχι αλλοτριωμένοι από την προσπάθεια αναρρίχησης τους σε κάποια σχετική εξουσία, σε μια κούρσα ανταγωνισμού που παρήγαγε αντικοινωνικότητα και προσωπική απληστία, δεν θα ενέκριναν ποτέ μια τέτοια σαρδιστική μεγέθυνση από και για λίγους. Μια αταξική οικονομία δεν θα είχε ούτε θεσμική ώθηση προς τον πόλεμο, ούτε έναν πειθήνιο πληθυσμό που θα τον αποδεχόταν.

Τι εννοούμε στην πραγματικότητα με τις κρίσεις, δηλαδή με τις οικονομικές αναταράξεις; Κρίση υπάρχει αν οι παραγωγικές μονάδες υπερπαράγουν, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη σπατάλη. Αυτή είναι μια ενδημική κατάσταση των σύγχρονων οικονομιών, χωρίς καν να λαμβάνεται υπόψη η άχρηστη πολεμική βιομηχανία, η σκόπιμη, αδικαιολόγητη παραγωγή προϊόντων που υφίστανται πρόωρη φθορά και πέφτουν σε αχρηστία κ.λπ. Πρόκειται για μια κρίση κατανομής πόρων και εργασίας - και κρίση οικολογική. Γίνεται κρίση για τις ελίτ, ωστόσο, μόνο αν πλήττει τις δυνατότητες κέρδους.

Αν οι παραγωγικές μονάδες υποπαράγουν προκαλώντας ελλείψεις, και το κάνουν αυτό σε ένα ανεξέλεγκτο μοτίβο, έτσι ώστε η πολύ μικρή κατανάλωση να προκαλεί περικοπές στην παραγωγή, προκαλώντας περαιτέρω περικοπές στο εισόδημα των καταναλωτών, με αποτέλεσμα ακόμα λιγότερη κατανάλωση, τότε αυτό είναι επίσης κρίση - σίγουρα για τον πληθυσμό, και επίσης για τις ελίτ, όταν και πάλι, αυξανόμενη βλάπτει τις δυνατότητες κέρδους.

Μια συμμετοχική οικονομία θα τα απέφευγε όλα αυτά, συσχετίζοντας στενά την παραγωγή και την κατανάλωση, και κάνοντάς το, όχι για να μεγεθυνθούν κάποιοι λίγοι, ή για να τηρηθούν οι εντολές που δίνουν κάποιοι λίγοι, αλλά για να αντιμετωπιστούν δίκαια οι ανάγκες όλων, υπό το πρίσμα των προτιμήσεων αυτοδιαχείρισης όλων. Μέσω αυτοδιαχειριστικών συμβουλίων, συμμετοχικού σχεδιασμού, δίκαιων αμοιβών και ισορροπημένων συγκροτημάτων θέσεων εργασίας, δεν υπάρχει απλά κανένα άλλο κίνητρο από το να εκπληρώνονται όσο το δυνατόν καλύτερα τα συμφωνημένα σενάρια των σχεδίων της κοινωνίας. Δεν υπάρχει κανένας τρόπος για άτομα ή ομάδες να αποκτήσουν σημαντικά υψηλότερο εισόδημα, ή να κερδίσουν με άλλο τρόπο, παράγοντας λιγότερο ή περισσότερο από το επιθυμητό. Δεν υπάρχει κανένας τρόπος να αποκτήσουν υψηλότερο εισόδημα προκαλώντας κατανάλωση μέσω παραπλανητικής διαφήμισης ή ληστρικής χρηματοδότησης, αφού μια τέτοια κατανάλωση δεν θα ικανοποιούσε πραγματικά ανάγκες ή δεν θα αύξανε τα κοινωνικά οφέλη.

Παρομοίως, σε μια συμμετοχική οικονομία, κάθε έργο που αντικειμενικά αποσταθεροποιεί την οικολογία δεν έχει κανένα συνολικό κοινωνικό νόημα. Ναι, μπορεί να προσφέρει βραχυπρόθεσμα οφέλη για ορισμένους, όπως και η συνέχιση της χρήσης πετρελαίου τώρα, αλλά θα υπάρξει επίσης αντισταθμιστική ζημία για πολλούς, ίσως άμεσα, και σίγουρα με την πάροδο του χρόνου. Αν το σύστημα κατανομής μιας οικονομίας, όπως στις αγορές και στον κεντρικό σχεδιασμό, επιδιώκει να ωφελήσει τους λίγους, εξετάζει μόνο τα βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα και δεν λαμβάνει υπόψη του τις οικολογικές επιπτώσεις, αναπόφευκτα προκύπτουν τρομερές οικολογικές και κοινωνικές παραβιάσεις. Αλλά, αν ένα σύστημα κατανομής αξιολογεί τις οικολογικές, κοινωνικές και προσωπικές επιπτώσεις των επιλογών - ζυγίζει τον αντίκτυπο των

πλήρων επιπτώσεων σε όλους, όχι μόνο σε λίγους· αν επιλέγει δράσεις που συνάδουν με τις προτιμήσεις των ανθρώπων υπό το πρίσμα προσεκτικά μεταφερόμενων πληροφοριών, που κοινοποιούνται μέσω αναλογικά συλλεγμένων αποφάσεων για όλους- τότε αυτού του είδους οι παραβιάσεις θα εξαφανιστούν. Οι ενημερωμένοι και με αυτοπεποίθηση πληθυσμοί δεν θα συμφωνήσουν ποτέ σε πολιτικές που σαφώς πλουτίζουν λίγους ενώ βλάπτουν πολλούς, πόσο μάλλον να θέσουν σε κίνδυνο τις συνθήκες που είναι απαραίτητες για τη διατήρηση της ζωής στη Γη.

Ενώ όλη η παραπάνω πρόοδος κατά των κρίσεων είναι ζωτικής σημασίας, η αρετή μιας συμμετοχικής οικονομίας και μιας συμμετοχικής κοινωνίας δεν είναι μόνο η εξάλειψη των σημερινών τάσεων προς κρίσεις. Είναι να εξαλείψει τον άσκοπο πόνο και την αγγαρεία της συνήθους λειτουργίας της επιχείρησης: καθημερινά επίπεδα ανισότητας, αυταρχισμού, αποξένωσης και οικολογικής καταστροφής. Η κύρια αρετή είναι η θετική επίτευξη της καθολικής οικονομικής αυτοδιαχείρισης, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της ποικιλομορφίας, της βιωσιμότητας, της αταξικότητας και της ελευθερίας.

Στο μυαλό σας θα πρέπει να δημιουργηθούν ερωτήματα σχετικά με σχεδόν κάθε παραπάνω ισχυρισμό. Χρειάζεται περαιτέρω αξιολόγηση των χαρακτηριστικών που κρύβονται πίσω από αυτούς τους ισχυρισμούς για να αποφασιστεί η αξία τους και να γίνει μια πλήρης επιχειρηματολογία. Σε αυτή τη σύντομη παρουσίαση, ισχυριζόμαστε και πάλι μόνο ότι τα παραπάνω θα έπρεπε να παρακινήσουν την περαιτέρω διερεύνηση της ιδέας ότι ένα βιώσιμο, άξιο μετακαπιταλιστικό οικονομικό όραμα είναι κάτι που πρέπει να αναζητηθεί.

Οικονομία και Κοινωνία

Τι γίνεται με τις επιπτώσεις της οικονομίας στην υπόλοιπη κοινωνία και αντίστροφα;

Η οικονομία έχει σημασία. Αναμφισβήτητα επηρεάζει τα περισσότερα από όσα συμβαίνουν στην κοινωνία. Αλλά δεν ζούμε μόνο με βάση την οικονομία. Η συγγένεια, η σεξουαλικότητα, η κοινότητα, η κουλτούρα και η πολιτεία επηρεάζουν επίσης το καθένα τα περισσότερα από όσα συμβαίνουν στην κοινωνία. Το ίδιο ισχύει και για την οικολογία και τις διεθνείς σχέσεις. Χρειαζόμαστε όραμα για όλες τις βασικές πτυχές της κοινωνικής ζωής. Κάθε βασική πτυχή δημιουργεί το πλαίσιο των άλλων βασικών πτυχών, επηρεάζοντας άμεσα και αναπαράγοντας ακόμη και το περίγραμμά τους. Κάθε πτυχή πρέπει να αλλάξει, για να αλλάξει πλήρως και μόνιμα οποιαδήποτε άλλη πτυχή. Για να έχουν τα κινήματα επαρκή μέλη, συνοχή και αλληλεγγύη, ώστε να νικήσουν τις παλιές δομές και τους υπερασπιστές τους, όλες οι οικονομικά, σεξουαλικά, πολιτισμικά και πολιτικά καταπιεσμένες ομάδες πρέπει να είναι μέρος, και να αισθάνονται αρκετά άνετα, ώστε να παρέχουν ηγεσία σε κάθε τομέα που θα εστιάσουν, όχι μόνο στον δικό τους πιο κοντινό τομέα.

Ποια είναι η διασύνδεση μεταξύ της συμμετοχικής οικονομίας και του επιθυμητού οράματος για το φύλο και τη σεξουαλικότητα, για τη φυλή και την πολιτισμική κοινότητα, και για την πολιτεία, την οικολογία και τις διεθνείς σχέσεις; Και, αντίστροφα, ποιες θα μπορούσαν να είναι κάποιες επιπτώσεις των θεμελιωδών αλλαγών σε αυτά τα άλλα πεδία στα οικονομικά;

Αυτοδιαχείριση σημαίνει ότι στην οικονομία οι άνδρες δεν μπορούν να έχουν περισσότερο λόγο από τις γυναίκες, οι λευκοί από τους μαύρους, η μία θρησκεία από την άλλη, ή κάποιοι πολιτικοί παράγοντες από τους άλλους. Το ίδιο ισχύει και για την ισότητα στην οικονομία. Το

γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι αμείβονται για τη διάρκεια, την ένταση και την επιβάρυνση της κοινωνικά απαραίτης εργασίας αποκλείει τις φυλετικές, έμφυλες, σεξουαλικές και πολιτικές ιεραρχίες εισοδήματος. Ομοίως, δεν μπορεί να υπάρχει ρατσιστική ή σεξιστική κατανομή των παροχών και των χρεώσεων στην εργασία. Προκύπτουν δύο συμβουλές ή ερωτήματα. Τι εμποδίζει τους παλιούς τρόπους σε άλλους τομείς της κοινωνίας να συγκρατούν ή να αντιστρέφουν τα κέρδη στην οικονομία; Και, εδώ που τα λέμε, ποια πρόσθετα εξω-οικονομικά κέρδη θέλουμε να έχουν αποτυπωθεί στην οικονομική ζωή, από καινοτομίες που σχεδιάστηκαν και τέθηκαν σε εφαρμογή πρώτα αλλού;

Το συμπέρασμα είναι ότι, όταν η λογική της συμμετοχικής οικονομίας είναι πλήρως λειτουργική, αφήνει ελάχιστα ή καθόλου περιθώρια για φυλετικές, έμφυλες, σεξουαλικές ή πολιτικές ιεραρχίες τόσο στα οικονομικά βάρη όσο και στα οφέλη. Ωστόσο, η διασφάλιση της καθολικής εφαρμογής αυτής της λογικής συνεπάγεται την ανάγκη υπέρβασης των αιτίων αυτών των ιεραρχιών στην οικογενειακή/σεξουαλική, πολιτιστική/κοινοτική και πολιτική ζωή, όπως ακριβώς πρέπει να υπερβούμε τα αίτια της ταξικής ιεραρχίας στην οικονομική ζωή, για να διασφαλίσουμε ότι η ταξική ιεραρχία που πηγάζει από τις εναπομείνουσες οικονομικές σχέσεις δεν περιορίζει ή υπονομεύει τις αλλαγές που κερδίζονται σε αυτούς τους άλλους τομείς.

Ας υποθέσουμε ότι η φεμινιστική επανάσταση εγκαθιδρύει θεσμούς στους οποίους οι άνδρες δεν είναι πατέρες και οι γυναίκες δεν είναι μητέρες αλλά ο καθένας γονέας. Ομοίως, ας υποθέσουμε ότι η φεμινιστική επανάσταση καθιερώνει επίσης ότι η δραστηριότητα της φροντίδας είναι τόσο σημαντική για την ανάπτυξη της κοινωνικής σοφίας, της ενσυναίσθησης και της αλληλεγγύης, ώστε όλα τα μέλη της κοινωνίας πρέπει να συμμετέχουν σε αυτήν. Σε απάντηση, η οικονομία θα πρέπει να

υποστηρίζει, και σίγουρα όχι να παραβιάσει, τα κέρδη της συγγένειας. Παρομοίως, πέρα από τη συμμετοχική οικονομία που αντιμετωπίζει όλους με ισότητα και αυτοδιαχείριση, αν η διακοινοτική επανάσταση καθιερώσει κανόνες σχετικά με τις σχέσεις μεταξύ των πολιτιστικών κοινοτήτων και τα δικαιώματα της καθεμιάς, για παράδειγμα, σε διάφορες αργίες και πολιτιστικές και γλωσσικές πρακτικές, η οικονομία θα πρέπει να το τηρήσει και να το υποστηρίξει. Αν η πολιτική επανάσταση εγκαθιδρύσει δομές που χρειάζονται οικονομικές εισροές και επηρεάζουν τις οικονομικές επιλογές, η συμμετοχική οικονομία θα πρέπει να συμμορφωθεί και να βοηθήσει την αυτοδιαχείριση και στην πολιτική. Αν η οικολογική επανάσταση καθιερώσει ορισμένους περιορισμούς ή κανόνες, πέρα από αυτά που προκύπτουν από τη λογιστική της συμμετοχικής οικονομίας για τις οικονομικές επιδράσεις στην οικολογία, η συμμετοχική οικονομία θα πρέπει να συμμορφώνεται και να καλλιεργεί και αυτό. Παρομοίως, οι σχέσεις συγγένειας, φύλου, οι σεξουαλικές σχέσεις, οι διακοινοτικές πολιτιστικές σχέσεις, και οι πολιτικές σχέσεις θα πρέπει να βοηθήσουν και να διευκολύνουν την αταξικότητα. Το θέμα είναι ότι η συμμετοχική οικονομία μπορεί να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές της μόνο παράλληλα με τον μετασχηματισμό σε όλους τους άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής, και το αντίστροφο.

Τρέχουσα στρατηγική

Το όραμα δεν αφορά μόνο το μέλλον, αλλά και το παρόν. Τι θα σήμαινε η ύπαρξη ενός οράματος όπως αυτό που ονομάζεται συμμετοχική οικονομία για τις σημερινές πρακτικές επιλογές;

Σε γενικές γραμμές, αν θέλεις να πας σε κάτι νέο, οφείλεις να κάνεις βήματα προς το μέρος που θέλεις να πας, όχι βήματα που σε οδηγούν κάπου αλλού. Ένα προφανές επακόλουθο είναι ότι δεν πρέπει να

ενισχύεις ανεπιθύμητες παλιές δομές, ούτε να δημιουργείς νέες, αντίθετες προς την επίτευξη του προορισμού σου. Θα πρέπει να θέλεις να υπονομεύσεις τις ανεπιθύμητες παλιές δομές και να αναπτύξεις νέες δομές σε αρμονία με τους στόχους σου. Το γνωστό σύνθημα είναι: "Φυτέψτε τους σπόρους του μέλλοντος στο παρόν".

Υπό αυτή την άποψη, θα πρέπει να στοχεύουμε να κερδίσουμε αλλαγές που βελτιώνουν τη μοίρα των ανθρώπων που υποφέρουν. Θα πρέπει, ωστόσο, να επιδιώκουμε αυτές τις αλλαγές με τρόπους που αναπτύσσουν συνείδηση, δέσμευση και επιθυμίες κατάλληλες για να κερδίσουμε ακόμη περισσότερα κέρδη σε μια συνεχή πορεία προς τον τελικό μας προορισμό. Θα πρέπει να οικοδομήσουμε νέους θεσμούς -τόσο για τον αγώνα, όσο και, όταν είναι δυνατόν, για την καθημερινή ζωή- των οποίων τα χαρακτηριστικά αυξάνουν τη συνείδηση, τη δέσμευση και τις επιθυμίες που είναι κατάλληλες για να κερδίσουμε ακόμη περισσότερα κέρδη, και των οποίων τα χαρακτηριστικά προωθούν τη νέα κοινωνία που επιδιώκουμε, και γίνονται τα χαρακτηριστικά της

Για παράδειγμα, ας πούμε ότι επιθυμούμε βελτιώσεις στο εισόδημα κάποιας εκλογικής ομάδας, θύμα εκμετάλλευσης, όπως οι χαμηλόμισθοι εργάτες σε κάποια περιοχή ή βιομηχανία. Φυσικά, θα πρέπει να απαιτήσουμε και να επιδιώξουμε να κερδίσουμε υψηλότερους μισθούς. Αλλά με την προσέγγιση που προτείνεται εδώ, θα πρέπει να το πράξουμε, μιλώντας όχι μόνο για την άμεση απαίτηση για υψηλότερους μισθούς, αλλά και για αυτό που πραγματικά τελικά δικαιολογείται, δηλαδή για δίκαιη αμοιβή. Σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να εντάξουμε στην ατζέντα μας την ανάπτυξη ευαισθητοποίησης σχετικά με το πώς θα έμοιαζε ένας προτιμώμενος τελικός στόχος, τι θα χρειαζόταν για να κερδηθεί και πώς η τρέχουσα προσπάθειά μας να κερδίσουμε περισσότερες αμοιβές τώρα για ορισμένους εργαζόμενους θα μπορούσε να

αποτελέσει μέρος ενός μακρόχρονου σχεδίου για την επίτευξη δίκαιης αμοιβής για όλους. Θα επιδιώξουμε να οργανωθούμε με τρόπους που θα αφήσουν όλους τους εμπλεκόμενους όχι μόνο θετικά διακαείμενους για περισσότερα κέρδη, αλλά και οργανωμένους, προετοιμασμένους και συναισθηματικά πρόθυμους να ξεκινήσουν να κερδίζουν περισσότερα. Θα αναπτύξουμε εκστρατείες και οργανώσεις σχεδιασμένες να προχωρούν σε νέους στόχους, μετά την κατάκτηση των σημερινών στόχων.

Η ίδια λογική ισχύει γενικότερα. Ας πούμε ότι επιθυμούμε να αντιμετωπίσουμε τις αμυντικές δαπάνες. Και πάλι, θα θέταμε αιτήματα για άμεσες περικοπές, αλλά θα επεξεργαζόμασταν επίσης απώτερους στόχους - ας πούμε έναν νέο τρόπο κατανομής - και θα προσπαθούσαμε να δημιουργήσουμε δομές αγώνα που θα επιμένουν και θα συνεχίσουν να παλεύουν, προς την επίτευξη, τελικά, νέων δομών μιας νέας κοινωνίας.

Αν συγκρίνουμε την παραπάνω μη ρεφορμιστική προσέγγιση που επιδιώκει να κερδίσει μεταρρυθμίσεις, αναπτύσσοντας παράλληλα συνεχείς εκστρατείες και κινήματα με ολοένα αυξανόμενη δέσμευση και σαφήνεια ως προς το τελικό όραμα, με τις τρέχουσες προσεγγίσεις που αντιμετωπίζουν διάφορες κρίσεις, η διαφορά έγκειται μεταξύ του προσανατολισμού στην υφιστάμενη κατάσταση (που ονομάζεται ρεφορμιστική) και του προσανατολισμού στην αλλαγή (που ονομάζεται επαναστατική). Είναι ακριβώς αυτή η διαφορά που οι άνθρωποι καλής θέλησης και σοβαρής πρόθεσης πρέπει να ενστερνιστούν στο δρόμο προς μια καλύτερη κοινωνία.

Μια περαιτέρω συνέπεια μιας συμμετοχικής οικονομικής κοινωνικής προσέγγισης είναι κάπως διαφορετική. Επιδιώκοντας όχι μόνο μια νέα οικονομία, αλλά μια νέα κοινωνία, έχουμε αναγνωρίσει ότι η επίτευξη μιας νέας οικονομίας εξαρτάται από την επίτευξη νέων

συγγενικών, πολιτιστικών και κοινοτικών σχέσεων, ενός νέου πολιτεύματος και πολλά άλλα - και, αντίστροφα, τόσο επειδή τα διάφορα καθοριστικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας αναπαράγουν το καθένα τα υπόλοιπα, όσο και επειδή η επίτευξη θεμελιώδους αλλαγής, όσον αφορά οποιοδήποτε από αυτά, απαιτεί τη συμμετοχή εκλογικών ομάδων που θα δεσμευτούν μόνο αν αντιμετωπιστούν και τα δικά τους χαρακτηριστικά που έχουν προτεραιότητα. Αλλά τι γίνεται με αυτό το πιο συγκριμένο ζήτημα της οικονομικής εκλογικής περιφέρειας;

Το όραμά μας για μια συμμετοχική οικονομία αποκαλύπτει μια πολυπλοκότητα που πολλά προηγούμενα οικονομικά κινήματα απέτυχαν να αντιμετωπίσουν ευθέως. Υπάρχει το κεφάλαιο και υπάρχει η εργασία· αλλά υπάρχει και μια τάξη συντονιστών στο ενδιαμέσο. Υπάρχει ο καπιταλισμός, υπάρχει ο μετα-καπιταλισμός που αναδεικνύει την τάξη των συντονιστών σε κυρίαρχη, και υπάρχει επίσης ο μετα-καπιταλισμός ενός αταξικού είδους: η συμμετοχική οικονομία. Με άλλα λόγια, υπάρχει μετα-καπιταλισμός με νέα αφεντικά, αντί να μην υπάρχουν αφεντικά: ο συντονισμός. Και υπάρχει μετακαπιταλισμός χωρίς αφεντικά: συμμετοχική οικονομία.

Οι στρατηγικές επιπτώσεις αυτής της διάκρισης δεν είναι απλές ή αδιαμφισβήτητες, αλλά είναι σημαντικές. Από τη μία πλευρά, η θεμελιώδης οικονομική αλλαγή χρειάζεται τις δεξιότητες και τις γνώσεις που σήμερα μονοπωλούνται από το είκοσι τοις εκατό του πληθυσμού. Από την άλλη πλευρά, η θεμελιώδης οικονομική αλλαγή πρέπει να αποφύγει την έστω και ακούσια ανύψωση των συντονιστών του είκοσι τοις εκατό, ως νέας άρχουσας τάξης, πάνω από το ογδόντα τοις εκατό των εργαζομένων.

Από αυτό προκύπτει ότι τα συμμετοχικά οικονομικά κινήματα πρέπει να καλωσορίζουν τη συμμετοχή της τάξης των συντονιστών, ενώ ταυτόχρονα να αμφισβητούν τη μονοπώληση των συνθηκών ενδυνάμωσης από την τάξη των συντονιστών. Τα συμμετοχικά οικονομικά κινήματα πρέπει να καλωσορίζουν τη συμμετοχή της εργατικής τάξης, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα την ενδυνάμωση και την ηγεσία της εργατικής τάξης. Αυτή η ατζέντα πρέπει να ενημερώνει ως προς τα αιτήματα, τους τρόπους κατάκτησης κερδών και, ιδιαίτερα, τους τρόπους προσέγγισης, οργάνωσης και οικοδόμησης οργανώσεων. Ελλείψει αυτής της ατζέντας, τα οικονομικά κινήματα θα τείνουν να καθοδηγούνται από τις προτεραιότητες της τάξης των συντονιστών και να αντανακλούν ουσιαστικά αυτές, ενώ, για τον ίδιο ακριβώς λόγο, θα τείνουν επίσης να απωθούν τους εργαζόμενους, οι οποίοι δικαίως δυσανασχετούν με το να είναι υποδεέστεροι στον ακτιβισμό, όπως ακριβώς είναι και στους χώρους εργασίας τους. Τα κινήματα πρέπει να προσανατολίσουν τον ακτιβισμό και την οργάνωση στους στόχους της εργατικής τάξης, να ενδυναμώσουν τους συμμετέχοντες της εργατικής τάξης και να αναδείξουν την ηγεσία της εργατικής τάξης.

Αυτό το κείμενο αποτελεί μια ματιά μόνο σε ορισμένες στρατηγικές εφαρμογές, που τόσο ενημερώνουν όσο και ενημερώνονται, επιτρέπουν και επιτρέπονται από τον συμμετοχικό οικονομικό αγώνα. Η οργάνωσή μας πρέπει να στοχεύει στο να είναι όσο το δυνατόν πιο ριζοσπαστική και να αντανακλά τις θεμελιώδεις αξίες που ισχυριζόμαστε ότι επιδιώκουμε.

Ένα αξιολογικό όραμα για τη ζωή πέρα από τον καπιταλισμό αναγνωρίζει ότι ούτε η σημερινή ούτε η μελλοντική κοινωνία αποτελείται από τέλειους ανθρώπους, πάντα σοφούς και πάντα πρόθυμους να συμπεριφερθούν αλτρουιστικά. Αντ' αυτού, μπορούμε να οικοδομήσουμε

συμμετοχικούς θεσμούς και συστήματα που καθιστούν αυτόματο, αντί για αδύνατο, το να λαμβάνουμε υπόψη τον εαυτό μας, τον άλλον, το περιβάλλον και κάθε άλλη «εξωτερικότητα». Πρέπει, επομένως, να οικοδομήσουμε ένα κίνημα που θα καλλιεργεί, θα προωθεί και θα επιβραβεύει την ισότητα, την αλληλεγγύη, την αυτοδιαχείριση, την ποικιλομορφία και την αειφορία, για όλους. Σε αυτό το μονοπάτι, θα κάνουμε λάθη και θα συνεχίσουμε να είμαστε άνθρωποι, αλλά δεν θα είμαστε πλέον προγραμματισμένοι, λόγω συστήματος, να αποτύχουμε.

méta Working Papers

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, méta Working Papers, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of postcapitalism-oriented thinkers.

It has been noted that it is easier to imagine the end of the world than the end of capitalism, invoking the need for serious reflection on the end of the existing order and a transition to a postcapitalist way of life. Yet the future of the world economy is but one of the aspects of postcapitalism. After all, capitalism itself might be *prima facie* an economic system, but it has evolved into a comprehensive political, cultural, anthropological and international order. Postcapitalism, however it might evolve, is not merely the modification of an economic system; it will prove to be a new political, cultural, anthropological, civilisational paradigm — a new era indeed. A dystopian one, a utopian one, or anything in between. And the turbulences of the gradual transition are to be witnessed by all. The oligarchic decline of liberal democracy engenders countless variations of authoritarian tendencies; the supply chain of tributes for the global minotaur are increasingly interrupted; novel desiderata for emancipation are articulated; the chasms between megacities and provinces nurture silent, cold civil wars; the emergence of a non-Anglophone, non-Atlantic, non-liberal, non-bipartisan state as the planet's largest economy is just around the corner, overturning a two-centuries-old order; the changes in global demography and geopolitics are vertiginous; climate change is threatening our very existence. Transformations of gigantic proportions radically reshape the world before our very eyes.

With social sciences and the humanities as our main launching pad, disciplines that are of interest to the méta Working Papers series include, but are not limited to, political economy, political science and international relations, history of ideas, sociology, law, religious studies, innovation and governance, area studies, and so on — provided that the research in question is of relevance to a *lato sensu* postcapitalist enquiry.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the Creative Commons CC BY-NC-ND license. An indicative word count would be around 3.500-7.000 words. References should follow the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of méta Working Papers' contents, which reflect the views only of the authors, and méta cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein. Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralexis@metacpc.org, with 'méta Working Papers Submission' on the subject line.